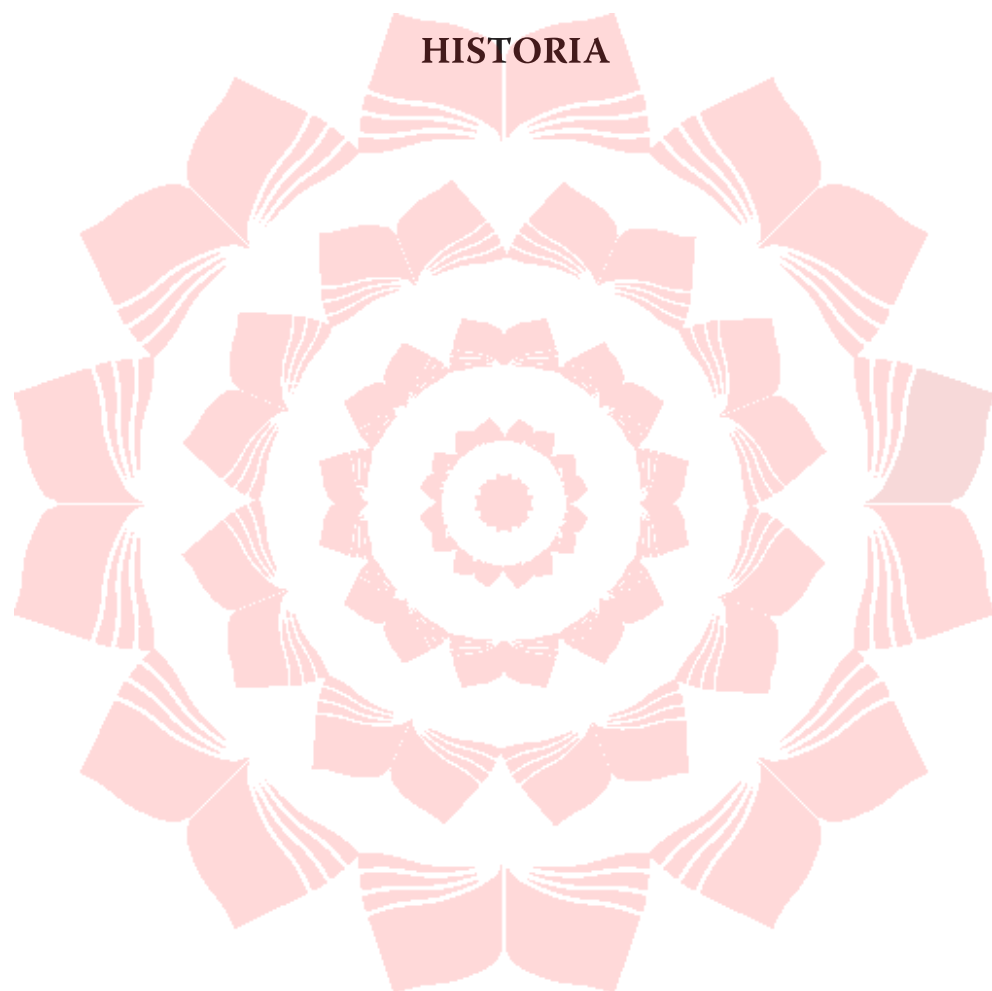
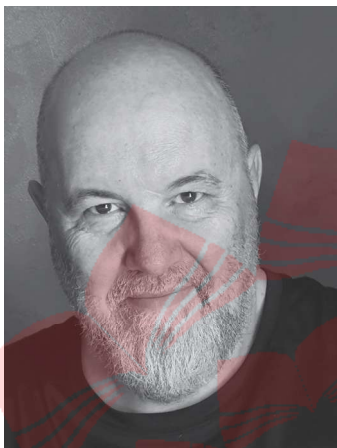

Colecția **Historia** este coordonată de
Raluca Lazarovici Vereș

Ovidiu PECICAN este doctor în istorie (1998) și profesor la Facultatea de Studii Europene a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1994–2024). Autor al unor volume de eseuri, studii și monografii istorice: *Troia, Veneția, Roma* (ed. I-a: 1998; ed a II-a: vol. 1, 2007), *Lumea lui Simion Dascălul* (1998), *Arpadieni, Angevini, români* (2001), *Realități imaginate și ficțiuni adevărate în evul mediu românesc* (2002), *Trecutul istoric și omul evului mediu* (2002), *Hașdeenii. O odisee a receptării* (2003), *Originile istorice ale regionalismului românesc* (2003; versiune amplificată: *Regionalism românesc*, 2009), *B.P. Hasdeu istoric* (2004), *Sânge și trandafiri. Cultură ero(t)ică în epoca ștefaniană* (2005) și *Poarta leilor. Istoriografia tânără din Transilvania, 1990–2005* (I: 2005;

II: 2006), *Între cruciați și tătari* (2006; ed. a 2-a: 2010), *Ce istorie scriem* (2007), *Dictionarul celor mai bune cărți de istorie românească* (2008), *Medievalități* (2009), *Letopisețul unguresc* (2010), *Istoria românilor* (I: 2010; II: 2011), *Evul mediu fictiv* (2012), *Istoria românilor* (I: 2010, II: 2011; ed. sărbă: Belgrad, 2015), *Avalon* (2010), *Pâlnia și burduful* (2011), *Istoria de sub covor* (2013), *Românii și Europa Mediană. Contribuții la tipologia culturală a Europei* (2021), *Românii: Stigmat etnic, patrii imaginare – O căutare istorică* (2022), *Istoria României. Stat și cultură, 1866–2018* (2023). Lucrează la *Istoria culturii române de la origini până în sec. al XVIII-lea*.

Texte relevante pentru teoria și practica istoriografică în: *Istorii intersectate* (2007), *Avalon* (2011), *Pâlnia și burduful* (2011) și *Istoria de sub covor* (2013).

A publicat mai multe lucrări de europenistică: *Europa, o idee în mers* (1997; 1999, 2002, 2004), *România și Uniunea Europeană* (2000; ediții revăzute și adăugite 2003, 2004), *Acasă înseamnă Europa* (2003). A alcătuit antologia *Europa în gândirea românească interbelică* (2008).

A îngrijit ediții din Yves Terson, *Statul criminal* (2001), din B.P. Hasdeu, *Olteneștile* (2002), din Geoffroy de Villehardouin, *Cucerirea Constantinopolului* (2002), din Robert de Clari, *Cei care au cucerit Constantinopolul* (2005) și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei* (2007), din George Coșbuc, *Comentarii la Divina comedie* (2008, în colaborare).

LA RATIO ET REVELATIO, AU MAI APĂRUT:

Legende de Clujului, 2024;

Umbra lui Noica. Reconstituiri și interpretări, 2024.

În pregătire pentru Ratio et Revelatio, în seria *Noica*:

Constantin Noica între Goethe și Hegel;

De la Rohia la Păltiniș și mai departe. O polemică în cultura alternativă românească.

OVIDIU
PECICAN

Istoria istoriografiei
Țării Românești
între secolele XIII–XVIII

Studii și eseuri

Ratio et Revelatio

2025

Colecția *Historia* este coordonată de Raluca Lazarovici Vereș

Redactare: Flori Bălănescu
Tehnoredactare și coperta: Gabi Giulușan

Ilustrație coperta 1: Petrache logofătul, varianta muntenească a romanului lui Vincenzo Cornaro, *Erotocrit*, manuscrisul 3514 al Academiei Române, copiat de logofătul Ioniță în 1787

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PECICAN, OVIDIU

Istoria istoriografiei Țării Românești între secolele al XIII-lea - al XVIII-lea : Studii și eseuri / Ovidiu Pecican. - Oradea : Ratio et Revelatio, 2025

Conține bibliografie
ISBN 978-630-6657-25-4
930

Editura Ratio et Revelatio
Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183
e-mail: office@ratioetrevelatio.com
www.ratioetrevelatio.com

CUPRINS

ÎNTÂMPINARE: Cronici, pamflete și encomioane din Țara Românească (sec. al XIII-lea – al XV-lea)	9
--	---

I

ISTORIOGRAFIE LATINĂ ÎNTRE DUNĂRE ȘI CARPAȚI (SEC. AL XIII-LEA – AL XIV-LEA)

Un text vechi din Țara Severinului: <i>Legenda descălecatului pravoslavnicilor creștini</i> (1282 – 1303)	29
Legenda lui Negru Vodă: câteva elemente constitutive (cca 1294 – 1310)	48
Două narațiuni istorico-legendare din secolele al XIII-lea – al XIV-lea	66
<i>Addenda</i> : Legenda lui Negru Vodă în trei versiuni	108
Trecutul dinastic al Țării Românești în documentele de cancelarie ale statului sud-carpatic (secolul al XIV-lea)	113

II

ISTORIOGRAFIE MUNTENEASCĂ SLAVONĂ DIN SECOLELE AL XV-LEA – AL XVI-LEA

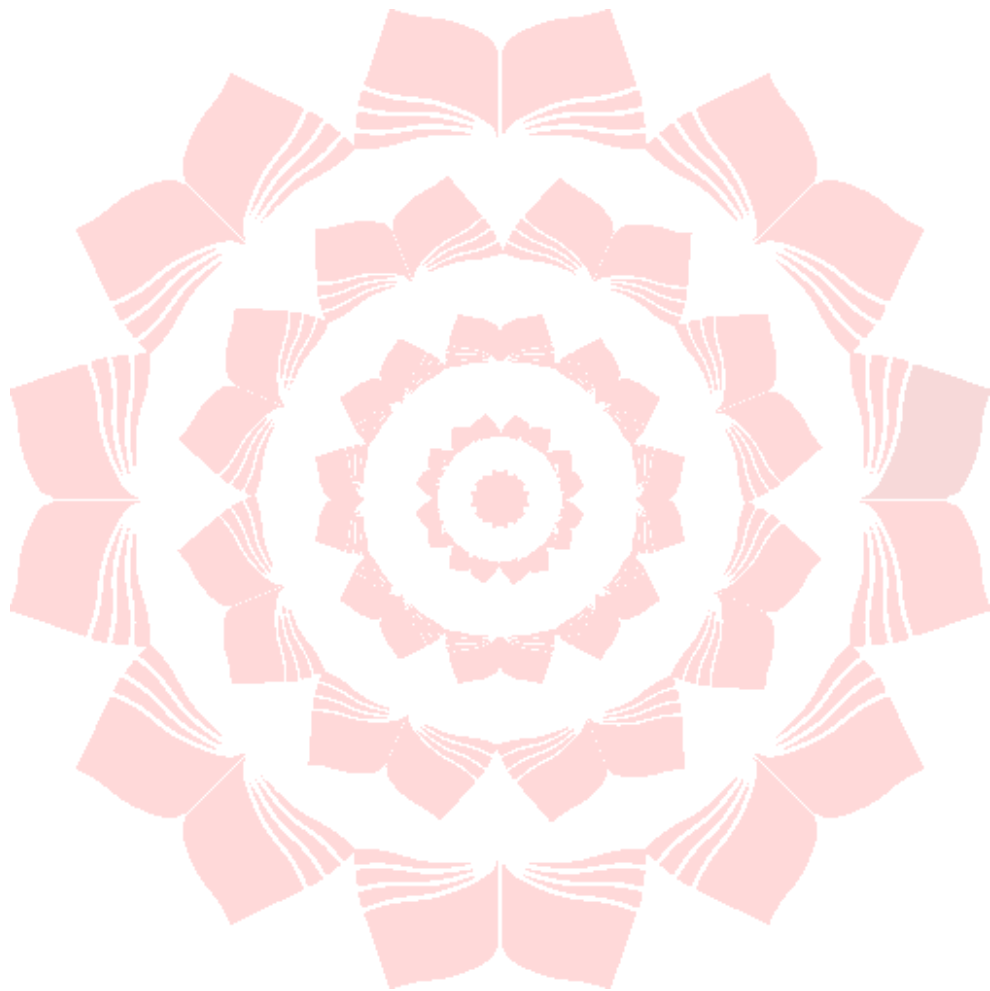
Analistica din Țara Românească în vremea lui Vlad Țepeș (1459)	127
Michael Bocignoli din Ragusa și istoriografia Drăculeștilor	156
<i>Addenda</i> : Fragmentul istoric din epistola <i>Michaelis Bocignoli ragusei ad gerardum planiam maiestatis secretarium</i>	166

Întemeierea Țării Românești în primele acte oficiale și în istoriografia medievală (secolul al XVI-lea)	172
Recuperarea partizană a trecutului: Craioveștii („Băsărabeștii”) și întemeierea statului în istoriografia din timpul lui Neagoe Basarab.....	185
Cronica domniei lui Radu de la Afumați (1525): prima scriere întregită a Țării Românești?.....	219
Scurta cronică în piatră a lui Radu de la Afumați.....	235
Cine a scris cronica lui Radu de la Afumați?	252
<i>Addenda: Cronica lui Radu de la Afumați:</i>	
1. Versiunea din Letopisețul Cantacuzinescu;	
2. Analele Țării Românești din secolul al XVI-lea.....	261
Moses Gaster și <i>Codex Sârcu</i> : cronica Țării Românești de la sfârșitul secolului al XVI-lea.....	269
<i>Addenda 1: Istoriile domnilor de la Adam până au venit Radul Negru vod. domnu din Țara Ungurească în Țara Rumânească.....</i>	308
<i>Addenda 2: Fragmentul reprodus în anexele ediției C. Grecescu și Dan Simonescu din Letopisețul Cantacuzinesc</i>	323
Istorie dinastică basarabă: viziunea lui Petru Cercel.....	337
<i>Addenda 3 Nicolae Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria românilor, vol. I, București, 1895, pp. 29–30; Nicolae Iorga, „Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan, în secolul al XVI-lea”, în AARMSI, seria III, tom VIII, 1928, pp. 294–298; originalul englez reprodus la pp. 289–294</i>	400
Izvoare istoriografice și diplomatice din Țara Românească în epoca lui Mihai Viteazul (1598) și cronica lui Grigore Ureche	417

Pavel Chihaia și începuturile scrisului istoric în Țara Românească	433
Literatura istorică din Țara Românească (secolele al XVI-lea – al XVII-lea): <i>loisir</i> și plăcere estetică.....	442

III
LETOPIȘUL CANTACUZINESC
ȘI STRATURILE SALE TEXTUALE
(CCA 1690 – CCA 1714)

Un stil al vremii lui Matei Basarab.....	453
Letopisețul Cantacuzinesc	467
Letopisețele Cantacuzinilor	497

ÎNTÂMPINARE

CRONICI, PAMFLETE ȘI ENCOMIOANE DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ (SECOLELE AL XIII-LEA – AL XV-LEA)

În 22 noiembrie 1919, într-o conferință despre *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, Nicolae Iorga observa că „Supt raportul cronicilor, ca și în atâtea alte privințe, Țara Românească, mai rău încunjurată cultural decât Moldova, a fost mai slăbănoagă; Moldova a avut cronicari importanți, înainte ca principatul muntean să fi putut merge pe urmele moldovenilor”¹. În lipsa necesarelor mărturii istorice evidențiate de cercetările anterioare, savantul socotea prioritară configurarea unei istoriografii moldovenești medievale în raport cu cea a istoriografiei din Țara Românească. Nicolae Cartoian afirma, mai târziu, în *Istoria literaturii române vechi* (1940–1945), că „Începuturile istoriografiei muntenești sunt încă învăluite în ceață, deoarece elementele care au intrat mai târziu în compilațiile de cronici în a doua jumătate a veacului al XVII-lea s-au pierdut”². El constata, practic, ștergerea irecuperabilă a vârstelor mai timpurii ale scrisului istoric din Țara Românească, observând, prin însuși acest fapt, că suntem doar în posesia isto-

¹ Nicolae Iorga, „Soarta faimei lui Mihai Viteazul. Conferință ținută în ziua comemorării eroului, la 22 noiembrie 1919”, în *Conferințe*, ed. de Ștefan Lemny și Rodica Rotaru, Ed. Minerva, București, 1987, p. 162.

² N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, București, 1980, p. 141.

riografiei moderne timpurii, scrise direct în limba română, a statului dintre Carpați și Dunăre. Cartoian nu nega, prin aceasta, existența eventuală a unor începuturi istoriografice pentru Valahia în etapa scrisului medieval de expresie slavonă, „... dar nu avem nici o dovadă documentară, fiindcă *nu ni s-a păstrat nici un fragment, nici o urmă despre această istoriografie slavonă* [subl. O.P.]”¹. Astfel, cu excepția *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, care nu era propriu-zis un text istoric, chiar dacă în vasta operă de comandă și inspirație princiară valahă există destule chestiuni de interes istoriografic, „Nimic din ce s-a însemnat în scris, privitor la istoria Țării Românești înainte de Neagoe Basarab, n-a ajuns până la noi. Abia din epoca domniei lui Neagoe Basarab avem o biografie a patriarhului Nifon, cu interesante elemente de istorie muntenească”². Dar *Viața Sfântului Nifon* datorată lui Matei al Mirelor, un grec ce slujise, la un moment dat, ca egumen la Curtea de Argeș, era o tipică scriere hagiografică, deși conținea date istorice importante despre domniile de la începutul sec. al XVI-lea.

Pe urmele lui N. Cartoian rămâne așadar de remarcat că primul sfert al sec. al XVI-lea a perpetuat două scrieri importante care, fără să fie propriu-zis istorice, au avut importanța lor în preservarea memoriei anumitor fapte istorice, împrejurări și chiar tipuri umane ale vremii respective. Manierism de inspirație bizantină? Baroc timpuriu? În orice caz, scrieri deloc rudimentare, de un rafinament cultural cu deschidere spre evlavie creștin-răsăriteană și către un anume hieratism, către extatic, definind un „aer al vremii”, un gust literar și, mai cu seamă, predominanța

¹ N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, București, 1980, p. 141.

² *Ibidem*.

unui anumit model cultural în conceperea textelor de acest fel. Totodată, mărturia unei vârste a scrisului deloc naiv sau stângaci, mărci ale începuturilor...

D. Martinescu scria în 1967 că „Apariția târzie a istoriografiei în Țara Românească se explică prin însuși procesul întârziat de centralizare a statului feudal, care începe să se desfășoare în vremea domniilor lui Radu cel Mare și Neagoe Basarab”¹. Explicația prin recursul la unul dintre procesele care au caracterizat evoluția statului medieval în societatea sud-carpatină nu oferă răspunsul adevărat, chiar dacă modul de organizare și de funcționare al cancelariei domnești se leagă, fără îndoială, de modificările înregistrate de trecerea la specializarea celor din sfatul boieresc și la boierimea de funcții. Dar scrieri istorice nu se scriau, în Evul Mediu, doar în mediile laice și poate nu acolo în primul rând. Cei care se ocupau preferențial cu calculul sărbătorilor, al anilor de la facerea lumii și de la nașterea lui Hristos erau, fără îndoială, călugării. Totodată, dispersia puterii sau disputarea lor de partide adverse, așa cum s-a petrecut în medievalitatea statală românească încă necentralizată putea produce versiuni diverse asupra trecutului, livrând publicului virtual, copios sau modest numeric, o diversitate istoriografică, oricât de rudimentară.

Cu toate acestea, încă în 1971, P.P. Panaitescu, vorbind despre scrierile referitoare la trecut din Țara Românească, ajungea la concluzia că aici „... nu au existat anale slavone până la începutul secolului al XVI-lea. [...] În Țara Românească, unde domnii s-au schimbat mai repede și unde cotoropirea turcească s-a produs mai devreme decât în Moldova, nu s-a format mediul necesar pentru începuturile istoriografiei în secolul al XV-lea”². Marele istoric se

¹ D. Martinescu, *Cronicari și cronici*, Ed. Științifică, București, 1967, pp. 12–13.

² P.P. Panaitescu, „Începuturile istoriografiei în Țara Românească”, în *Contribuții*

referea la anale, adică la listele domniilor statului dintre Carpați și Dunăre, specifice preocupărilor de curte mai cu seamă, chiar dacă alimentate de notațiile călugărilor (pomelnicele mănăstirești, dar și inscripții marginale de carte). Un verdict prea tranșant pentru a fi acceptat fără precauții...

P.P. Panaitescu nu s-a gândit însă că s-ar prea putea ca preocupări de păstrare a memoriei trecutului să fie depistabile și în afara istoriografiei oficiale și nici că acestea se puteau manifesta în formă narativă, nu prin notații sintetice și lapidare, ca în anale. Eliminarea unei astfel de piste de cercetare era o urmare a convingerii destul de răspândite printre istorici că narațiunile istorice mai ample (cronicile) sunt o formă superioară, derivată din analitică. Ei vedeau în anale nu doar o formă succintă și maximal sintetică de consemnare a trecutului, ci și una aparținând unei etape incipiente a manifestării conștiinței istorice. Dar conștiința istorică se putea exprima plural, chiar și în perioada de început a manifestării sale în țările române. Într-o etapă culturală marcată de manifestări mai cu seamă orale și de raritatea cărturarilor cu știință de carte, era chiar de așteptat ca textele narrative, povestirile despre trecut, să fie socotite o formă mai firească de istorisire a faptelor petrecute înainte.

Merită pomenită și Cătălina Velculescu care, în 1988, considera că „O istoriografie românească exista încă de la sfârșitul secolului XV, redactată încă în slavonă (ulterior tradusă – pe fragmente sau integral – în limbile latină, germană, slavonă-rusă, greacă, arabă)”¹. Deja, la sfârșitul anilor 1980, cercetarea avansase suficient pentru a descoperi că istoriografia muntenească avea o

la istoria culturii românești, Ed. Minerva, București, 1971, pp. 400–401.

¹ Cătălina Velculescu, „Primii cronicari și cultura orală”, în *Între scriere și oralitate*, Ed. Minerva, București, 1988, p. 7.

vechime mai mare decât se prezumase. Mai era însă de studiat până la a accepta că un stat fără activitate istoriografică, păgubit total de absența mărturiilor istorice despre trecutul său, ar putea funcționa fără alterări grave.

Astăzi putem ști mai multe despre trecutul istoriografic al Țării Românești. Se pare însă că lucrurile nu stau chiar așa. Ca să se manifeste în țara de la sud de Carpați, preocuparea pentru memorarea în scris a trecutului nu a avut de așteptat nici măcar întemeierea statului. Cel mai vechi text păstrat – este adevărat, într-o traducere tardivă, dinspre finalul sec. al XVII-lea, inclusă la începutul *Letopisețului Cantacuzinesc* – este așa-numita *Legendă a descălecării pravoslavnicilor creștini*, scrisă cu probabilitate la Turnu Severin, în finalul sec. al XIII-lea (circa 1288–1303)¹. Text narativ, imprecis, de factură istorică, însă cu tentă marcat legendară, se dovedea documentat, totuși, prin izvoare regale maghiare. Temelia lui documentară pare alcătuită din scrisoarea papei adresată prințului Béla al Ungariei în 1234 vorbea despre români/ valahi (*Walati*) care „după nume se socot creștini” – ceea ce trimite direct la autodesemnarea ca „pravoslavnici creștini” –, respectiv charta privilegială oferită cumanilor de regele Ladislau al IV-lea Cumanul, în 14 august 1279, pentru teritoriile lăsate spre colonizare cumanilor. Pe asemenea surse documentare oficiale și autorizate de unele dintre cele mai înalte autorități din lumea medievală apuseană (papalitatea și regalitatea) acesta afirma drepturile românești – Basarabești – asupra Țării Severinului (Oltenia).

¹ *Ibidem*, p. 10: „Deși nu se poate preciza textul și data alcătuirii *Analelor slavone*, se poate totuși afirma că fragmentul despre descălecarea românilor și despre Radu Negru – cel puțin în forma dezvoltată – reprezintă un adaos târziu”. Faptul că respectivul insert a survenit „târziu” nu anulează circumstanța că textul vizat, provenit dintr-o sursă azi necunoscută, era mult mai vechi.

Nici *Legenda lui Negru Vodă* – recuperată de același *Letopiseț Cantacuzinesc* îndată după narațiunea despre prioritatea Basarabilor – nu este mai recentă, datând tot din vremea ultimului rege arpadian. Printre izvoarele scrise folosite la alcătuirea sa în vreo cancelarie domnească a Țării Românești, ori poate în Făgăraș, trebuie inclusă aceeași scrisoare a papei Grigore al IX-lea către prințul moștenitor Béla al Ungariei trimisă în 14 noiembrie lui 1234, unde sub numele de *Walati* se înțeleg mai multe popoare (care se regăsesc în ceata însoțitoare a lui Negru Vodă). Spune epistola papală că, „După cum am aflat, în episcopatul Cumaniilor sunt niște popoare (*quidam populi*), care se numesc români (*walati*), ... *deși după nume se socot creștini, îmbrățișând diferite rituri și obiceiuri într-o singură credință* [subl. O.P.]...”. La rândul ei, legenda lui Negru Vodă, în forma păstrată din sec. al XVII-lea, tradusă în românește și adaptată la înțelegerea istorică a timpului și locului, „... rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui și cu mulțime de noroad: rumâni, papistași, sași, de tot feliul de oameni, pogo-rându-se pre apa Dâmboviții, început-au a face țară noao”.

Răstimpul producerii celui mai vechi strat al legendei despre Negru Vodă trebuie să fi fost tot prin sec. al XIII-lea, cândva în intervalul 1234–1288/ 1291. Este un text de o importanță unică și fără egal, fiindcă transmite o întregă viziune asupra societății de la sud de Carpați configurată, pe atunci, după modelul stărilor transilvane, în trei stări: români, maghiari și sași. Referința este însă „marca” inițială a Transalpinei, cea din jurul reședinței Câmpulung.

De observat apoi, în legătură cu această teză, un aspect legat de toponimie. Numele cetății Făgărașului s-a extins asupra întregii țări abia în secolul al XIV-lea, după construirea noii cetăți care a devenit reședința conducătorilor ei. O vreme, însă, vechea denumire – Țara Oltului – a coexistat cu cea nouă, Țara Făgăra-

șului (după cum o dovedește un document din 1454–1456). Cum legenda lui Negru Vodă vorbește despre Făgăraș, este de bănuat că redactarea ei finală a avut loc abia după jumătatea sec. al XV-lea; după 1456, dar până în 1526: narațiunea despre Negru Vodă putea să fie elaborată spre finalul sec. al XV-lea și/ sau pe la începutul sec. al XVI-lea în vremea lui Matia Corvin (1458–1490), a lui Vladislav al II-lea (1490–1516) ori a lui Ludovic al II-lea (1516–1526), în orice caz înaintea căderii Regatului Maghiar.

Urmele unei activități istoriografice relativ abundente s-au păstrat indirect. Ștefan Andreescu amintește că „Nicolae Iorga întrezărea în spatele unui izvor străin din secolul al XV-lea, care consemna fapte petrecute în Țara Românească în anii 1475–1477, însemnări «cu caracter de cronică munteană», în limba greacă”¹. Același istoric bucureștean amintește și că „D. Năstase a identificat un text pe care l-a denumit «Cronica de la Tismana» (1411–1413) și care a fost de fapt tălmăcirea în slavo-română a unei cronici bizantine pierdute, întregită însă cu o «glosă românească» despre uciderea voievodului Dan I de către țarul bulgar Șişman”². După Andreescu, „aceste texte nu au fost înregistrate în tradiția manuscrisă preluată de *Letopisețul Cantacuzinesc*”³. Așa-numita *Cronică de la Tismana* și însemnările narative muntești deslușite de Iorga pentru anii 1475–1477 atestă activități cu caracter istoriografic în Țara Românească, în prima și, respectiv,

¹ Ștefan Andreescu, *Istoria românilor. Cronicari, misionari, ctitori (sec. XV – XVII)*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2007, p. 8. Autorul trimite la studiul lui Nicolae Iorga, „O cronică munteană în grecește pentru secolul al XV-lea”, în *AARMSI*, Seria III, t. XIX, București, 1937, pp. 147–151 (comunicare reeditată în volumul *Despre cronici și cronicari*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988).

² *Ibidem*, p. 8.

³ *Ibidem*.

a doua parte a sec. al XV-lea, atât în ambianța monahală de la Tismana, cât și într-un mediu laic, probabil la curtea domnească.

Acestor constatări contemporane li se adaugă însă un prețios izvor de epocă, posibil de deslușit în *Povestirile germane despre Dracula* (circa august – noiembrie 1462), în narațiunea a XIX-a. „El [Vlad – n. O.P.] i-a poftit la masă pe toți boierii și curtenii din țara sa [Țara Românească]. După ce ospățul s-a terminat, el ridică pe cel mai vârstnic și-l întrebă de câți voievozi își aduce el aminte să fi fost domni în țară. Astfel întrebă el pe fiecare. Au răspuns cu toții că mulți. Câțiva au spus că 50, unul spuse că 30. Așadar, nici unul dintre ei nu știu; el spuse 7. Atunci puse să-i tragă în țeapă pe toți. Aceștia au fost 500”¹. Textul reproduce în traducere versiunea cea mai dezvoltată, cea din ediția publicată la 1500 de tipograful Mathias Hupfuff la Strassburg. Istoria este a nouăsprezecea din ciclul povestirilor germane despre Dracula, din care se cunosc opt ediții apărute între 1488 și 1500, la Lübeck, Nürnberg, Bamberg, Leipzig, Augsburg și Strassburg².

După Radu Ștefan Vergatti, „Autorii primelor povestiri au fost probabil oameni care l-au înconjurat pe Dracula, l-au cunoscut [...] Credem că cei cărora li se datorează geneza narațiunilor arhetipale despre Vlad Țepeș au fost românii din Țara Românească și din posesiunile din sudul Transilvaniei – Amlașul și Făgărașul”³. Autorul anonim a alcătuit o culegere de narațiuni despre faptele lui Țepeș, iar acest arhetip a stat, deopotrivă, la baza narațiunilor germane și a celor slavone privitoare la voievod. În orice caz, prototipul pe baza căruia s-au elaborat versiunea slavonă – atri-

¹ Ion Stăvăruș, *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș-Draculea. Studiu critic și antologie*, Ed. Univers, București, 1978, p. 140.

² *Ibidem*, pp. 30, 32.

³ Radu Ștefan Vergatti, *Vlad Țepeș – Dracula*, Ed. Minerva, București, 1996, pp. 262–263.

buită mai cu temei unui român pe nume Martin, din suita diacului Fedor Kurițin, sol la Buda între 1481 și 1484 – și, respectiv, cea germană (atribuită unui sas, Johannes Reudell din Țara Bârsei) nu a putut fi oral, cum se crede, ci fixat în scris. Altminteri, variațiile între cele două versiuni ar fi fost mult mai însemnate, iar cele germane nici nu s-ar fi putut inspira din scrisorile pretendentului Dan către patriciat. Rămâne stabilit, prin urmare, pe baza analizei comparative a versiunilor, ca și a coniecturilor contextuale, că a existat o versiune românească inițială, probabil așternută ea însăși în slavonă, iar autorul ei a fost un cărturar din anturajul forțelor potrivnice lui Vlad, ori unul dintre oamenii pretendentului Dan, ori vreun român din ambianța patriciatului săsesc, cu acces la corespondența oficială. Aceasta a consemnat într-o formă narativă, anecdotică, o serie de fapte din domnia lui Vlad Țepeș, prezentându-le într-o lumină defavorabilă, exagerată, sau, în unele cazuri, lăsând faptele să vorbească de la sine.

Sub acest raport, scrierea respectivă este unică în patrimoniul culturii noastre vechi. Ea apare ca fiind o cronică contemporană despre Dracula, dar una scrisă de un autor ostil și critic la adresa voievodului. Prin urmare, el reflectă punctul de vedere specific adversarilor săi Dănești, sau patriciatului săsesc, vădind un caracter pamfletar ce pare că anunță istoriografia boierească din Țara Românească a secolului al XVII-lea, caracterizată de partizanate și de tonalități vehemente.

Pe de altă parte, este o scriere a cărei structură s-a alcătuit din mers, cumulativ, pe parcursul domniei celui șarjat, reținându-se faptele cu caracter extravagant (prin cruzime) ale domnitorului. Din acest punct de vedere, ea era un produs al „istoriei recente” medievale, tratând nu trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, ci un trecut recent, continuat de prezentul în plină derulare. Această istorie narativă, scrisă dintr-un unghi de vedere partizan,

are și un aspect moral, în lumină fiind mereu pusă exemplaritatea negativă a lui Vlad Țepeș.

Dacă, însă, ne raportăm la critica aplicată tiraniei pe care întreaga scriere românească dedicată lui Dracula o conține – fiind preluată de versiunile germană și slavonă cu diferențele care se cunosc –, este de constatat că demersul centrat în jurul figurii domnitorului, un demers critic drastic, mărturisește o mentalitate care se înrudește cu viziunea modernă a criticilor capetelor încoronate (cea practică de precursorii mai puțin radicali ai monarhomahilor și de aceștia din urmă). Autorul anonim nu merge nicăieri până la a predica suprimarea voievodului, însă dă toate elementele pentru a conduce către o concluzie cu privire la necesitatea unei asemenea măsuri. Vlad Țepeș este înfățișat ca un adevărat tiran sângeros, ale cărui decizii de suprimare a adversarilor sunt luate, cel mai adesea, fără temeiuri profunde și sunt executate într-o notă care depășește cu mult acceptabilul. Figura domnitorului este la antipodul bunului cârmuitor despre care vor vorbi *Învățăturile lui Neagoe Basarab* și, parțial, atunci când se referă la Petru Rareș, cronica lui Macarie și *Plângerea* lui Ivan Perezvetov. În schimb, ea se situează pe aceeași linie – a principelui care a denunțat contractul cu supușii săi – pe care se plasează și Iliaș Rareș în narațiunea lui Macarie. Diferența notabilă este că „istoria” despre Dracula premerge cu mai multe decenii tuturor scrierilor menționate ca aparținând secolului al XVI-lea, fiind prima, în ordine cronologică, din șirul acestui tip de narațiuni.

Această „cronică” despre Dracula – scrisă încă în timpul celei de a doua domnii a sale, de un observator român intern sau, mai degrabă, aflat în Țara Bârsei – pe la 1460–1462, este un produs al istoriografiei românești de expresie slavonă, fără îndoială, în varianta ei narativă și laică. Și ea mărturisește diversitatea opțiunilor

istoriografice din Țara Românească stăpânită de Vlad Țepeș și din regiunile învecinate, cum era Țara Bârsei. O scriere cu caracter pamfletar de acuitatea celei despre figura și domnia lui Vlad era contrapunctul dramatic – elaborat la imboldul pretendentului Dan, din ramura basarabă concurentă, sau la acela al patriciatului săsesc – la analele oficiale, domnești, ale Țării Românești, a căror diversitate încerca Țepeș să o aducă la un numitor comun în provocarea lansată boierilor săi despre care vorbește narațiunea numărul XIX.

Peste mai bine de jumătate de secol, raguzanul Michael Bocignoli îi adresa, la 29 iunie 1524, lui Gerard de Plaine, senior de la Roche, unul dintre secretarii împăratului Carol Quintul, o epistolă, tipărită ulterior sub titlul *Epistola Michaelis Bocignoli Ragusei ad Gerardum Planiam Maiestatis secretarium, in qua exponit causas rebellionis Axmati a Solymano Turcarum imperatore, et quo pacto Axmati consilia oppressa fuerint cum ipsius interitu, praeterea ut Solymannus rebus Cayri compositis, expeditionem in Valachiam suscepit cuius sane provinciae situs, amplitudo, fertilitas, hominum mores, ingenia, quaedamque alia describuntur gratissima futura his, qui stratagemata, dolos, et variam fortunam maxime principum scire cupiunt adduntur quoque prefecturarum Turcarum et quarundam provinciarum recentiora nomina*. Acest raport către secretarul lui Carol Quintul despre starea de fapt din Țara Românească a folosit, se pare, cel puțin două surse scrise de informare, din care una de origine românească.

Se poate, totuși, ca Bocignoli să fi primit întreg calupul informațional cu o singură ocazie, de la una și aceeași persoană, ipoteză ce nu poate fi înlăturată decis. Dacă s-a întâmplat însă astfel, nu trebuie crezut că narațiunea despre Vlad Țepeș – favorabilă, de astă dată, domnitorului – continua cu relatarea despre criza politică și militară a ultimilor ani. Într-o istorie mai amplă și mai

sistematică – fie și partizană –, nu s-ar fi sărit cu bună știință și în totală indiferență deceniile intermediare. În plus, este foarte probabil că nici începutul domniilor Țării Românești nu ar fi lipsit cu totul, oricât de sumară ar fi fost trecerea lor în revistă. Încă din vremea lui Țepeș existau cel puțin două variante asupra trecutului dinastic: cea care înregistra domniile Drăculeștilor, eliminându-i, în schimb, pe Dăneștii considerați uzurpatori, și versiunea favorabilă Dăneștilor. Absența preambulului istoric necesar din relatarea lui Bocignoli sugerează că textul a fost scris în exilul transilvan, poate în anturajul muntenesc de la Sibiu al lui Mihnea cel Rău (1508–1509) și al fiului său Mircea al III-lea (1509–1510), în absența documentației istorice disponibile în Țara Românească, cândva între 1510 și 1524.

Ceea ce se poate constata este că primele două – în ordine cronologică – dintre lucrările trecute aici succint în revistă au un vădit aer legendar. Ele, de altfel, se preocupă de originile puterii statale în Țara Severinului, nucleu al statului Țara Românească de mai târziu, și respectiv, de versiunea care leagă aceste origini de inițiativa atribuită lui Negru Vodă, personaj legendar a cărui descindere spre sud ar fi pornit din Făgăraș. Surpriza în legătură cu ambele este că, la o privire mai atentă, se poate constata că textele lor s-au inspirat din documente din arhivele regale maghiare, chiar dacă nu doar din aceste surse. *Legenda descălecării pravoslavnicilor creștini* și *Legenda lui Negru Vodă* sunt databile în finalul sec. al XIII-lea și, respectiv, în a doua parte a sec. al XV-lea, poate chiar în primele decenii ale sec. al XVI-lea. Este foarte posibil ca ambele să fi fost scrise în latină.

Celelalte două texte, databile în 1462 și, respectiv, înainte de 1524 se leagă de domniile voievozilor din ramura Drăculeștilor: un pamflet alcătuit din nuclee narrative autonome, grupate în jurul acțiunilor sângeroase ale lui Vlad Țepeș, și o dare de